

Kommittédirektiv

Delegationen för mänskliga rättigheter i
Sverige

Dir.
2006:27

Beslut vid regeringssammanträde den 9 mars 2006

Sammanfattning av uppdraget

En delegation inrättas för att med utgångspunkt i regeringens skrivelse *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* (skr. 2005/06:95) stödja det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige. Delegationen skall inom ramen för uppdraget

- stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten,
- utarbeta och genomföra strategier för ökad information och kunskap om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället, bland annat genom att samordna EU-initiativet *Europeiska året för lika möjligheter för alla*, och Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* i Sverige,
- stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter, samt
- lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag.

Uppdraget skall slutligt redovisas till regeringen senast den 31 mars 2010.

Bakgrund

De mänskliga rättigheterna åtnjuts av den enskilda människan, flickor och pojkar, kvinnor och män, ensamma eller tillsammans med andra. De ger uttryck för skyldigheter som den offentliga sektorn har gentemot individen. Skyldigheterna vilar ytterst på regeringen men även på bland annat statliga myndigheter, kommuner och landsting. Utgångspunkten för dessa skyldigheter och arbetet med att effektivt genomföra de mänskliga rättigheterna är de bindande åtaganden som Sverige gjort genom att ansluta sig till internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter. De mänskliga rättigheterna uttrycks även bland annat i de svenska grundlagarna och i lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Det finns ett inbördes beroendeförhållande mellan demokrati och mänskliga rättigheter. I skrivelsen *Demokratipolitik* (skr. 2003/04:110) sägs att demokrati förutsätter förverkligande av de mänskliga rättigheterna samtidigt som de mänskliga rättigheterna stärks av en demokrati baserad på ett brett medborgerligt deltagande.

FN:s världskonferens om mänskliga rättigheter i Wien 1993 har slagit fast att rättigheterna är odelbara. Detta innebär att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är lika viktiga som de medborgerliga och politiska rättigheterna och att rättigheterna samspelar och stöttar varandra. De människor som är socialt eller ekonomiskt marginaliserade har t.ex. i regel sämre förutsättningar att tillvarata sina medborgerliga och politiska rättigheter, vilket leder till ett ojämlikt politiskt deltagande och till politiskt utanförskap, ett problem som exempelvis framträder i storstadsregionernas stadsdelar.

Samtidigt är en väl fungerande demokrati, baserad på ett brett medborgerligt deltagande, central för arbetet med att skydda och främja de mänskliga rättigheterna. Det politiska deltagandet är ett medel för människor som vill påverka och förändra, exempelvis sin egen eller andras situation. Det är

också i det demokratiska samtalet som avvägningar mellan olika rättigheter bäst kan göras.

Regeringen tar ett samlat grepp om skyddet för de mänskliga rättigheterna i Sverige genom sin skrivelse En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95). Handlingsplanen, vilken innehåller en sammanställning av ett hundratal åtgärder inom skilda politikområden, utgör ett redskap i arbetet för full respekt för mänskliga rättigheter i Sverige och är avsedd att användas av såväl regeringen som statliga myndigheter, kommuner och landsting. Handlingsplanen innehåller även en kartläggning av situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige 2005.

EU och Europarådet

På europeisk nivå pågår ett arbete avsett att bidra till medlemsländernas effektiva genomförande av de mänskliga rättigheterna. Europeiska unionen (EU) avser besluta att 2007 skall bli *Europeiska året för lika möjligheter för alla*. Avsikten är att det under året på nationell nivå skall genomföras aktiviteter, såsom möten, evenemang, informations- och utbildningskampanjer samt undersökningar, som skall motverka diskriminering på de grunder som anges i artikel 13 i EG-fördraget (kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning).

Vid Europarådets tredje toppmöte i maj 2005 beslutades att under 2006 och 2007 genomföra kampanjen *Alla Olika Alla Lika*. Kampanjen syftar till att uppmuntra och möjliggöra unga kvinnors och mäns deltagande i byggandet av fredliga samhällen med utgångspunkt i mångfald och delaktighet i en anda av ömsesidig respekt och förståelse. Kampanjen är en uppföljning av den kampanj med samma namn som Europarådet anordnade 1995.

Behovet av stöd

Arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna

Det är den offentliga sektorn, bland annat statliga myndigheter, kommuner och landsting, som bär ansvaret för att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter respekteras fullt ut och genomförs effektivt och långsiktigt. Det finns dock i dag ingen funktion som har ett generellt och samordnande ansvar för att stödja arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Genom att tillsätta en delegation kan olika kompetenser samlas för att på ett ändamålsenligt sätt tydliggöra de mänskliga rättigheternas relevans för skilda typer av verksamhet inom statlig och kommunal förvaltning och för att sprida kunskap och information om de mänskliga rättigheterna. En sådan funktion kan också underlätta kontakter mellan relevanta aktörer och bidra till ökad överblick över vilket arbete som bedrivs för förverkligandet av de mänskliga rättigheterna i Sverige.

Respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra all offentlig verksamhet

Det är nödvändigt att de mänskliga rättigheterna respekteras fullt ut inom all offentlig verksamhet. Denna respekt måste genomsyra alla delar av verksamheten så att risken för kränkningar minimeras. Arbetet för att uppnå full respekt kräver utveckling av kunskap och kompetens hos medarbetarna och kan innebära att rutiner och arbetsformer behöver förändras.

I samband med genomförandet av den första nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna (skr. 2001/02:83) framgick att det i flera avseenden fanns ett behov av stöd i arbetet för de mänskliga rättigheterna bland statliga myndigheter, kommuner och landsting. När den första handlingsplanen utvärderades bekräftades detta behov. I utvärderingen betonades bland annat att utbildning och andra åtgärder som genomförs i syfte att skydda och främja de

mänskliga rättigheterna måste anpassas till den aktuella verksamheten och att en särskild funktion borde inrättas för att tillhandahålla stöd vid utformningen och genomförandet av sådana åtgärder.

Under utarbetandet av handlingsplanen för 2006–2009 har vidare ett flertal statliga myndigheter, kommuner och landsting framfört att det behövs stöd i form av bland annat information, utbildning, erfarenhetsutbyte, analyser och rekommendationer samt metodik. I anslutning till detta behöver dessa aktörer också en fortlöpande, uppföljande dialog.

För att denna typ av stöd skall kunna tillhandahållas krävs kontinuerlig kontakt med representanter för statliga myndigheter, kommuner och landsting. Vidare krävs sakkunskap om såväl mänskliga rättigheter som olika delar av statlig och kommunal förvaltning.

Strategisk information och kunskap om mänskliga rättigheter

Regeringens erfarenheter av att genomföra den första nationella handlingsplanen för de mänskliga rättigheterna och från erfarenheterna av arbetet med att genomföra regeringens politik för ett ökat och mer jämlikt politiskt deltagande har visat att det finns behov av att grundligt undersöka hur information och kunskap om mänskliga rättigheter kan nå olika grupper av allmänheten på ett sätt som kan stärka deras delaktighet och inflytande. Varje människa behöver vara medveten och ha grundläggande kunskap om sina mänskliga rättigheter för att ha möjlighet att bevaka och tillvarata dem.

Ombudsmannen mot etnisk diskriminering har också pekat på att det finns grupper i samhället som känner stark misstro mot det allmänna och som därför sällan själva tar kontakt med myndigheter i frågor som rör deras rättigheter.

Inom EU har stora framsteg gjorts, inte minst genom lagstiftning, när det gäller att motverka diskriminering och att främja lika möjligheter för alla. Lagstiftningsåtgärder måste kompletteras med andra insatser för att principen om icke-diskriminering och lika möjligheter för alla skall få en bred

förankring i samhället. *Europeiska året för lika möjligheter för alla* skall bidra till detta.

Det är av största vikt att unga människor i ett tidigt skede i livet får kunskap om de mänskliga rättigheterna, däribland barnets rättigheter och frågor om icke-diskriminering. Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* syftar till att genom förbättrade kunskaper om mänskliga rättigheter stärka och uppmuntra ungdomars deltagande i ett samhällsbyggande som präglas av ömsesidig respekt och förståelse.

Det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter

Det svenska offentliga samtalet om mänskliga rättigheter begränsar sig ofta till situationer i andra länder. Det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter som gäller det svenska samhället begränsar sig i sin tur i regel till enskilda fall av kränkningar som av ett eller annat skäl väckt massmediernas intresse. Rättighetsfrågorna får sällan en mer grundlig belysning trots att kartläggningen har visat på brister i genomförandet av Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter.

Kunskapen om de mänskliga rättigheternas innebörd riskerar därför att inte nå allmänheten i tillräcklig utsträckning. En slutsats som drogs i utvärderingen av regeringens första nationella handlingsplan för de mänskliga rättigheterna var att den svenska allmänhetens brist på kunskap om mänskliga rättigheter riskerar att vidmakthålla en uppfattning om att de mänskliga rättigheterna inte angår Sverige utan främst berör internationella förhållanden och andra länder.

För att kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna skall öka inom såväl den offentliga sektorn som näringslivet, föreningslivet och bland allmänheten finns det behov av att stimulera till ökat intresse. En ökad kunskap om de mänskliga rättigheterna bidrar i sin tur till att rättigheterna förverkligas.

Uppdraget

En delegation inrättas för att med utgångspunkt i En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009 (skr. 2005/06:95) stödja ett mer effektivt genomförande av Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter. Delegationen skall inom ramen för uppdraget utföra följande uppgifter.

Stödja statliga myndigheter, kommuner och landsting i det långsiktiga arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i verksamheten

Delegationen skall tillhandahålla stöd i det långsiktiga arbetet för att Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter respekteras fullt ut i den verksamhet som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner och landsting. Delegationen skall uppmärksamma dessa aktörer på deras ansvar att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna och i det sammanhanget erbjuda stöd i bland annat kunskaps- och metodfrågor.

Delegationens stöd skall utgöras av råd och kontaktskapande insatser för erfarenhetsutbyte och kunskapsöverföring om mänskliga rättigheter. I detta avseende kan samarbete med föreningslivet vara av strategisk vikt. Delegationen skall bidra till att verksamhetsanpassade arbetsmetoder och analysmodeller utvecklas samt utarbeta kriterier för hur handlingsplaner kan utformas. Därtill skall utbildningar och informationsinsatser utföras samt uppföljnings- och utvärderingsmodeller föreslås. Det kan t.ex. innebära att statliga myndigheter, kommuner eller landsting erbjuds hjälp med att dels kartlägga sin verksamhet och de interna rutinerna, dels identifiera de verksamhetsområden som kan innebära risker för att individers eller vissa gruppers rättigheter kränks. Följande exempel på frågor som kan komma att beaktas i ett sådant arbete är: Vad har verksamheten för koppling till mänskliga rättigheter? Hur arbetar man med mänskliga rättigheter i offentlig upphandling? Har synpunkter och rekommendationer framförts om hur Sverige följer sina internationella åtaganden om mänskliga rättigheter och som rör verksamheten? Har medarbetarna

nödvändig och tillräcklig kunskap om gällande lagstiftning och konventioner om de mänskliga rättigheterna? Vilken uppfattning om roller och ansvar har de? Vad bör och kan göras för att åtgärda eventuella brister?

För att respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra verksamheten kan förändringsarbete bli aktuellt. I förändringsprocesser ökar efterfrågan på information och utbildning, vilket aktualiserar insatser för att höja medvetenheten hos ledning och övrig personal. Verksamhetsanpassade metoder och verktyg måste tas fram för att bemöta respektive myndighets specifika behov. Handböcker, riktlinjer, samlingar av goda exempel och dialog för erfarenhetsutbyte är viktiga medel i förändringsarbetet. Delegationen kan även utarbeta det material som visar sig behövt för att respekten för de mänskliga rättigheterna skall genomsyra verksamheten.

Utarbeta strategier för ökad information och kunskap

Delegationen skall utarbeta strategier och genomföra informationssatsningar för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter hos olika målgrupper i samhället och i olika delar av landet. I uppdraget ingår att kartlägga hur olika typer av information och kunskap om mänskliga rättigheter sprids i dag. På grundval av kartläggningen skall delegationen analysera vilka grupper bland allmänheten som i otillräcklig grad nås av sådan information och kunskap, vilka grupper som skall prioriteras och vilka strategiska kanaler och metoder som bör användas för att dessa grupper på bästa sätt skall nås av informationen och kunskapen. Det är av stor vikt att delegationen i detta arbete beaktar föreningslivets roll. Delegationen skall därefter sprida information och kunskap i enlighet med den gjorda analysen. Delegationen skall särskilt beakta vikten av att information om mänskliga rättigheter finns på olika språk, däribland de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket samt är tillgänglig för människor med funktionshinder.

För att kunna nå ut med information och kunskap om de mänskliga rättigheterna kan det vara nödvändigt att använda s.k. integrerad kommunikation, dvs. en mer aktiv och riktad verksamhet där delegationen kontaktar och för samtal med olika målgrupper.

Delegationen skall i sitt arbete stödja insatser som genomförs av kommuner, landsting och föreningsliv för att öka kunskapen om mänskliga rättigheter och undanröja strukturella hinder för politiskt deltagande bland människor som upplever ett utanförskap.

Inom ramen för delegationens uppdrag skall två europeiska initiativ relaterade till mänskliga rättigheter samordnas i Sverige, det ena efter beslut i Europeiska unionen (EU) och det andra i Europarådet.

EU: s initiativ *Europeiska året för lika möjligheter för alla* innebär bland annat att en nationell strategi och prioriteringar för året skall tas fram, att aktiviteter och projekt som skall genomföras skall väljas ut, genomföras och följas upp. Delegationen skall vara nationellt organ för genomförande av *Europeiska året för lika möjligheter för alla* (National Implementing Body) och ansvara för att samordna Sveriges deltagande i enlighet med Europaparlamentets och ministerrådets beslut. Delegationen skall härutöver, med de medel som EU-kommissionen kan komma att ställa till förfogande, initiera informationsinsatser för att förbereda *Europeiska året för lika möjligheter för alla*.

Delegationen skall även svara för samordningen av de nationella aktiviteterna inom ramen för Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika*. Aktiviteterna skall genomföras i syfte att öka kunskapen om mänskliga rättigheter och frågor om icke-diskriminering bland ungdomar. Delegationen skall fungera som kontaktpunkt gentemot Europarådet och även fungera som kontaktpunkt för och samordnare av såväl nationella som regionala och lokala aktörer som deltar i genomförandet av kampanjen.

Stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter

Delegationen skall utifrån sin expertis och sina erfarenheter stimulera det offentliga samtalet om mänskliga rättigheter i Sverige. Detta skall ske genom kanaler som delegationen finner lämpliga och strategiska. I denna uppgift ingår att initiera processer för ökad diskussion om mänskliga rättigheter såväl inom föreningslivet, näringslivet och den fackliga rörelsen som på skolor och arbetsplatser.

Följa det nationella arbetet för mänskliga rättigheter och lämna förslag på framtida stöd

Delegationen skall fortlöpande inhämta kunskap och erfarenhet om respekten för och genomförandet av Sveriges åtaganden om de mänskliga rättigheterna, hur arbetet bedrivs av olika aktörer för att säkerställa dessa och vilka behov som finns. Skillnader mellan olika delar av landet skall beaktas. Delegationen skall under arbetets gång även inhämta och ta fram ny kunskap om metoder i arbetet för de mänskliga rättigheterna, t.ex. indikatorer, och följa forskningen inom området. Delegationen skall beakta åtgärdernas betydelse för de jämställdhets-, integrations- och handikappolitiska målen.

I slutredovisningen av sitt uppdrag skall delegationen lämna förslag på hur fortsatt stöd i arbetet med att uppnå full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige kan erbjudas den offentliga sektorn efter det att delegationen avslutat sitt uppdrag. Delegationen är fri att i detta sammanhang lämna författningsförslag.

Arbetsformer och samråd

Delegationen skall arbeta utåtriktat. Dialog skall utgöra en central del av delegationens verksamhet. Internationell kunskap och erfarenhet skall uppmärksammas och spridas.

Delegationen skall i relevanta frågor samråda och samverka med berörda målgrupper och andra aktörer, såsom Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell

läggning, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Integrationsverket, Handikappombudsmannen, Barnombudsmannen, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Sametinget, Sameskolstyrelsen, Ekonomistyrningsverket, Arbetsgivarverket, Statskontoret, Verket för förvaltningsutveckling, Forum för levande historia, Jämställdhetsombudsmannen, Utredningen om stöd för jämställdhetsintegrering i staten (N2005:2), Sveriges Kommuner och Landsting och kommuner med storstadspolitiska lokala utvecklingsavtal.

Representanter för föreningslivet skall utgöra en av delegationens referensgrupper.

I frågor som rör Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika* skall kommittén särskilt samråda och samverka med Ungdomsstyrelsen och Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer.

De uppgifter som utförs av delegationen skall komplettera annat pågående eller planerat arbete i frågor som har koppling till de mänskliga rättigheterna och icke-diskriminering. Delegationen skall därför vid behov även samråda och samverka med andra berörda aktörer i syfte att undvika dubbelarbete.

Tidsplan och redovisning

Delegationen skall senast den 31 mars 2008 till regeringen redovisa de delar av uppdraget som avser genomförandet av *Europeiska året för lika möjligheter för alla* och genomförandet av Europarådets kampanj *Alla Olika Alla Lika*.

Senast den 31 mars 2010 skall delegationen till regeringen redovisa uppdraget i sin helhet. Därmed skall delegationens arbete vara avslutat.

(Justitiedepartementet)